

Pécsi Tudományegyetem
Filozófia Doktori Iskola

Horváth Nóra

„A szépség szeretői” – George Santayana és kortársai
A platóni égi Erósz által befolyásolt létezésesztétikák
példázatai a 19-20. század fordulójának új-angliai
esztétörténetéből

Tézisfüzet

A doktori iskola vezetője:

Boros János

Témavezetők:

Boros János (50%)

Bretter Zoltán (50%)

Pécs
2014

I. Az értekezés tartalomjegyzéke

I.	Bevezetés	5
II.	George Santayana kísérlete egy esztétikai ontológia megalapozására	19
1.	Esztétika versus egy esztétikai lét tana	21
1.1	A szépérzékre vonatkozó tudásunk Santayana olvasatában	25
a)	A morális és esztétikai értékek	28
b)	Az imagináció és az asszociáció szerepének pontosítása	33
c)	A költészet, a vallás és a filozófia kapcsolatának santayanai interpretációja	38
2.	Egy tökéletes létezés felé törekedve	46
2.1	Egy fiatalkori életfilozófiai ideálból (ún. „vital philosophy”-ből) kikristályosodó személyiségetika	51
2.2	Egy titkos cél nyomában – csak látni, és szabadon megismerni a világot	63
2.3	A boldogság lehetősége a művészetek által	69
2.4	Vágyterápia	76
a)	A szexuális szenvedély alaptermészetéből kiindulva	76
b)	A platóni szerelemfelfogáshoz kapcsolódva – a szépség érzékelésétől az idealizáció vallássá nemesítéséig	81
c)	Élet a halhatatlanok árnyékában	92
d)	Egyéni filozófiai metanoia	101
III.	<i>Beauty Is Truth</i> – Fred Holland Day képbe komponált létezésesztétikája	106
1.	Irodalmi inspirációk Fred Holland Day fotóművészetében	113
1.1	John Addington Symonds és „a görögök Géniusza”	114
1.2	Walter Pater esztéticizmusa	119
a)	A kép, mint „festett filozófia”	119
b)	A kristálygömb	121

1.3 A szenvedély – szenvedés – megváltás témaháromszöge	
Oscar Wilde és Yeats gondolatainak tükrében	123
1.4 Keats – „a Szépség papja”	127
2. A bostoni fotóesztétikai vitákat befolyásoló tézisekről	130
2.1 A „költészet nyelvén” beszélő fotográfia és „a művészetek által felizgatott meghatározhatatlan, határtalan vágy”	130
2.2 George Edward Woodberry és „a lélek művészete”	134
IV. A platóni égi Erósz dicséretéből kidolgozott férfiasság-ideál spiritualizálása Edward Perry Warren életművében	141
1. Az uranista szerelem genealógiája Edward Perry Warren életfilozófiájában	144
1.1 A versektől a <i>Magnum Opusig</i>	144
a) A fiú férfivá érik	152
b) Görög férfierények egy századfordulós elmélet fátyla alatt	156
2. A lelkükben terhesek felelőssége – a „nemes és tehetséges” lelkek vezetése	173
2.1 Oxford, mint a férfiasság rivális eszméinek a terepe	177
a) Warren Oxford-élménye – egy magánegyetem terve, a „hellén” eszmére alapozva	177
b) Az egyetemi tutoriális módszer és az antik szerzők olvasásának következményei	181
c) A kontempláció és az önmagáért való tudás erejében bízva	190
3. A szobrokba és vázarajzokba zárt eszmény birtoklása	199
3.1 A „távoli, vonzó vízió” bűvöletében	199
3.2 <i>Connoisseur</i> és gyűjtő	204
3.3 A <i>philokalosz</i> és a testiség	209
V. Zárószó	220
VI. Kronológiai áttekintés az értekezés három amerikai főszereplőjének életéről	227
VII. Bibliográfia	234

II. Az értekezés gondolatmenetének összefoglalása

„Mikor az ember meglátja az itteni szépséget, visszaemlékezik az igazi szépre, szárnyai nőnek, és tollait felborzolva vágyik felrepülni, de tehetetlenségében csak néz a magasba, mint a madár, s nem törődik a földiekkel: kész a vád, hogy őrjöngés fogta el; éppen ez az istentől megszállottság a legnemesebb valamennyi közül – hiszen a legnemesebb forrásból ered –, annak számára is, akit magával ragad, és annak is, aki részesülhet belőle; aki ebben a szent örületben részes, mint a szépség szeretője, a szerelmes nevet kapja.”

(Platón: *Phaidrosz* 249 d-e)¹

Értekezésem főszereplői a szépség szeretői, a platóni – *phaidroszi* – értelemben vett szerelmesek, kiknek egész életét a vágyakozás, a szépségre és tökéletesre törekvés kormányozta. George Santayana (1863-1952), Fred Holland Day (1864-1933) és Edward Perry Warren (1860-1928) egyéni életei, melyek egy egész korszak – a 19. század végének – esztétikai gondolkodását meghatározták, s ezen keresztül megalapozták az Amerikai Egyesült Államok művészeti életét, az újonnan létrehozott intézményrendszerek segítségével. A 19. századi amerikai gondolkodást a pragmatizmus uralta, Új-Angliában pedig még a puritán örökség is éreztette a hatásait. Az esztétika az amerikai filozófia egyik legelhanyagoltabb területének számított, amit G. Stanley Hall 1879-ben azzal magyarázott, hogy „múzeumok, galériák és fényképek nélkül ez nem is csoda.”² Éppen az egyedi körülmények indokolják, hogy figyelmet szenteljünk azoknak az életműveknek, melyek a szépség világot uraló erejének az átragyogtatására törekedtek, verseken, prózákon, művészeti alkotásokon, vagy teljes filozófiai rendszereken keresztül. Kutatásaim során arra törekedtem, hogy minél pontosabb képet kapjak azokról a – Harvard Egyetemhez és a bostoni kulturális élethez kötődő – filozófusokról és művészekről, akik Platón filozófiájára alapozva és az Európában kibontakozó új művészeti-filozófiai irányzatok tanításait és elveit átvéve új szintet adtak az amerikai kultúra fejlődéséhez.

Nem hagyományos értelemben vett esztétikatörténetet írtam, hanem olyan egyéni életutakat és elméleteket prezentáltam, melyeknek meghatározó alapeleme az antikvitáshoz való vonzódás, valamint a vallás – a görög vagy a keresztény – szenzualitáson alapuló élvezete. Úgy vélem, tanulmányom főszereplői létük esztétizálására tett próbálkozásaikkal olyan létezésesztétikák megélőivé váltak, mint amelyekre Michel Foucault világított rá

¹ In.: *Platón összes művei II.*, 749.o., ford.: Kövendi Dénes, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1984

² G. Stanley Hall: *Philosophy in the United States*, First published in *Mind*, 4, 95.o., internetes forrás: <http://psychclassics.yorku.ca/Hall/philosophy.htm>, [2012-07-02]

korszakalkotó művében, a *Szexualitás történetében*, a klasszikus ókorra vonatkoztatva. Foucault azoknak a gyakorlatoknak a történetét tárgyalta, „amelyeket „a létezés művészeteinek” nevezhetnénk.”³ Bár ő csak az ókori görög és római hétköznapokra koncentrált, megjegyezte, hogy egyszer már valaki megírhatná a „„létezésesztétikák” és „önformálási technikák” hosszú történetét”, de Burckhardt is csak a reneszánsz korról kapcsolatban vizsgálódott, pedig „utóéletük, történetük, fejlődésük nem állt meg a reneszánsznál”.⁴ Nézőpontja azért különösen megragadó, mert tanulmánya középpontjába „a vágyakozó ember származásánát” állította, és olyan általános filozófiai problémává tette az önművelést és a vágyak kielégítésére irányuló életvitelt, mely minden kor vizsgálatánál felhasználható.⁵

Írásom megközelítésmódját a kortárs szerzők közül – Michel Foucault mellett – Alexander Nehamas, Richard Shusterman és Heller Ágnes állításai inspirálták, akiktől nem idegen „az élet művészetének filozófusai” terminus, és olyan életművek feldolgozása, melyek az önteremtő, önmegvalósító, filozofikus lét példázatai lehetnek. Értekezésem struktúrája arra az állításra épül, mely szerint a személyiségetikáról nem írhatunk értekezést, csak illusztrálhatjuk.⁶

Santayana, Day és Warren esetében a múlttal való identifikáció különböző fokozatait vizsgálhatjuk. Ők mindannyian példázatai lehetnek a jó életet kereső, az antikvitás bájával elcsábított emberek képzeletbeli közösségének. Feltételezésem szerint, míg a görögök politikai nagysága az amerikai történelem kezdetétől például szolgált egy erős állam kiépítésére, a görögök művészetének, filozófiájának a szépségei, valamint az újkortól, a moderntől oly eltérő világhoz való viszonyuk és erkölcsfilozófiájuk egy újfajta, a korábbtól radikálisan eltérő életvitel lehetőségét kínálta az arra érzékeny értelmiségieknek. Olyanoknak, akik Platón *Phaidroszával* és *Lakomájával* próbáltak identifikálódni, annak szerelem- és szépségfelfogásával, mint Winckelmann egy évszázaddal korábban.

Az értekezés főszereplői olyan autonóm személyiségek, akik ellenállnak az általánosításnak, nem lehet róluk sémák, stílusok, irányzatok és kategóriák szerint beszélni. Csak példák

³ Michel Foucault: *A szexualitás története. A gyönyörök gyakorlása*, ford.: Albert Sándor, Szántó István, Somlyó Bálint, 15.o., Atlantisz, Budapest, 1999

⁴ uo.

⁵ i.m.: 16.o.

⁶ v.ö.: Heller Ágnes: *Nietzsche és Parsifal*, 7.o., Századvég Kiadó, Budapest, 1994; Alexander Nehamas: *The Art of Living, Socratic Reflections from Plato to Foucault*, 2-3.o., University of California Press, 1998

megfigyelésével válhatnak gondolkodásunk tárgyaivá. Úgy vélem, példáikat az antikvitás által meghatározott személyiségetikákként is kezelhetjük, hisz egy individuum önkiteljesítésének lehetősége olyan komoly kérdéseket, problémákat érint, melyek már a személyiségetika területére vezetnek.

Tanulmányom főszereplőinek közös vonása az antikvitás iránti feltétlen tisztelet és a platóni filozófia idealizálása. Mindhármuk életműve az égi Erósz által meghatározott eszmének van alárendelve, világhoz való viszonyuk esztétikai alapon nyugszik. Személyiségetikáik ugyanarról a töről fakadnak, életüknek és műveiknek legnagyobb értéke a hitelesség. „Egyöntetű egyéniségek”,⁷ kiknél az élet és a létrehozott műalkotás szétválaszthatatlan egymástól. Ahogy Santayana a *Reason in Art*-ban megjegyezte: „Az ideális művész, ahogy az ideális filozófus is, minden idejét, egész létét, tulajdonképpen témájának szenteli.”⁸

A bemutatásra kerülő személyiségek közös vonása a vágyakozás – valami évezredek óta eltűnt után, a széphez imádattal való viszonyulás után, melynek kétértelmű erotikus vonását a kereszténység leszűkítette egy letisztult, istenire való törekvéssé. E férfiak számára a kétértelműség a csábító, a fizikai és szellemi határán való ingadozás, mely bizonyos helyzetekben az askézis szem előtt tartása miatt átengedi a terepet az imaginációnak, megteremtve ezáltal egy végtelenül színes, fantáziadús világot. Számukra a Platón műveiből sugárzó érzéki impulzusok váltak meghatározóvá. Vonzalmaik és gondolataik Platón által igazolódtak és legitimálódtak, ezért vonzotta őket a kor. Magukra vették a *Phaidrosz*-ban leírt típust, a valódi létre vonatkozó tudást megismerő lélekét (248d), aki „leendő filozófus magvába” juthat, vagy „szépet szerető, vagy pedig múzsai erotikus férfiéba”. „Lovers and philosophers at once” – szól az angol fordítás: e két szó összekapcsolása az 19. századi angol esztéticisták körében kultuszt teremtett.

Santayana, Day és Warren megtalálta azt az eszmét, melynek feltétlen követésétől remélték életük kiteljesedését. Az eszme, az ún. „hellén eszme”, melyben a görögség mitológiájának, vallásának, filozófiájának, férfias hős-kultuszának, barátság- és szerelemfelfogásának idealizálása mellett kardinális szerepet tölt be a szépség tudásra csábító, felfelé hívogató ereje, és az élet egészét behálózó hatalma. Az eszmét mindhárom szerző esetében Platón *Phaidrosza*

⁷ v.ö.: G. W. F. Hegel: *Esztétikai előadások*, Második kötet, 291.o., ford.: Zoltai Dénes, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980

⁸ George Santayana: *The Life of Reason or the Phase of Human Progress, Reason in Art*, 220.o., Archibald Constable & Co. Ltd., London, 1906

és *Lakomája* táplálta. Írásaik azt bizonyítják, hogy a fizikai szépségtől elragadtatott állapotba kerültek, de érzelmi életük teljességéhez szükségesnek tartották a továbblépést a szellemi felé. Éltető energiaként, libidóként használták a testi szépséget, melynek versben, prózában, képben vagy szoborban hódoltak. Tisztelettel tekintettek a görögségre, mely a vallási eszméket gyönyörű emberi formákba helyezte, melyekkel az istenekhez akartak közelebb kerülni.⁹

A *lakoma* dialógusait homoerotika hatja át. A testiségtől való eltávolodás eszményítése Szókratész és Diotima párbeszédéből bontakozik ki, bár az égi és a földi Erész elkülönítése már Pauszaniász beszédében is jelen van. Santayana, Day és Warren esetében a homoerotika vonzása nem hagyható figyelmen kívül. A férfiaság iránti imádatuk intenzitása és kinyilvánítása a külvilág felé azonban eltérő.

Véleményem szerint Day, Warren és Santayana munkái azt bizonyítják, hogy az esztétikai platonizmus az Amerikai Egyesült Államokban is követőkre talált. Olyan korban álltak az esztétikai élmény elsőbbségének a pártjára, mely kételkedve tekintett a szépség foglyaira, egy olyan országban, melyben még önálló esztétikáról sem nagyon lehetett beszélni. Az új filozófiai nézőpont segítségével járták végig az önteremtés fokozatait, de nem hagyatkoztak önmagukra - megtartották Erószt, a vágy, a szépség és szerelem istenét, mely meghatározta esztétikai életvitelük irányultságát. Bár különböző módokon, de sikerült kifejezésre juttatniuk az esztétikai tapasztalatot. Stefano Evangelista szerint: „Platón írásai egy ezeréves tradíció forrásaként és paradigmájaként funkcionálnak, mely folytonosan a kultúra magasabb formáihoz kapcsolja a férfiszerelemet. [...] E folyamatban az esztétikai platonizmus felbukkanása többféleképpen is értelmezhető. Egyrészt, radikális olvasatként, másrészt a homoszexualitás modern kultúráján belüli emancipációja körüli kortárs viták meghatározó hangjaként.”¹⁰ Műveiben azt állítja, hogy az esztétikai platonizmus, mely Nagy-Britanniában elsősorban Paterhez, Symondshoz, Wilde-hoz és számos kortársukhoz köthető, pozitív energiákat mozgatott meg. Átformálta a homoerotikus vágygal kapcsolatos korábbi elgondolásokat. Az esztéták által használt platóni mítikus erész kiszélesítette a 19. századi szexualitással foglalkozó koncepciókat. Megmutatták, hogy az emberi szexualitás sokkal mélyebb és komplikáltabb, mint ahogy azt a modern tudomány korabeli szigorú taxonomikus

⁹ George Santayana: *Greek Religion*, In.: Logan Pearsall Smith (szerk.): *Little Essays drawn from the writings of George Santayana*, 56.o., Charles Scribner's Sons, New York, 1931

¹⁰ Stefano Evangelista: *'Lovers and philosophers at once': aesthetic platonism in the Victorian Fin de Siecle*, In.: *Yearbook of English Studies*, Vol. 36, 2006, internetes forrás: http://findarticles.com/p/articles/mi_hb351/is_2_36/ai_n29278972/pg_11/?tag=content:coll [2012-04-17]

gyakorlata feltételezte. A mítosz erejével az esztétikai platonizmus újra előtérbe állította a szépséget és a gyönyöröket.¹¹

1. Az értekezés három fő fejezetének tézisei

1.1 George Santayana kísérlete egy esztétikai ontológia megalapozására

- Értekezésem Santayana gondolatrendszerét a mai, esztétikai életvitelt és önművelést hirdető filozófiai eszmék – Rorty, Shusterman, Nehamas stb. – előfutáraként és az ókori, a lélek gondozásával foglalkozó tanítások örököseként mutatja be. Santayana esetében felmutatható egy boldogságra és tökéletességre törekvő kontemplatív életfilozófia, melynek mozgatórugója a vágyakozás. Azt állítom, hogy – bár Santayana naturalista módon közelíti meg a széperzék vizsgálatát –, filozófiájában kimutatható egy mindent átható platonista attitűd, mely a szerelemfelfogásból kiindulva az idealizáció segítségével vallássá nemesedik.
- Santayana munkássága példa arra, hogy a filozófián belüli önálló esztétika elutasításának fenntartásával is lehetséges egy olyan esztétikai ontológia megteremtése, mely a platóni szépségfelfogásra alapoz. A költészet, a vallás és a filozófia összekapcsolása műveiben szintén az ókori görög felfogást visszhangozza.
- Mivel Santayana szerint a szépség pozitív, belső és objektiválódott érték, olyan gyönyör, mely egy dolog minőségének tekinthető, filozófiájának megismeréséhez a gyönyörhöz való viszonyának a feltárásán keresztül vezet az út. Filozófiájában az imagináció elsőségének az elfogadása nélkül nem értelmezhetők az esztétikai értékekről vallott nézetei, ezért külön fejezetben tárgyalom az imagináció és asszociáció szerepét a szép érzékelésében.
- Tanulmányom minden korábbi Santayanával foglalkozó elemzésnél nagyobb hangsúlyt fektet a szexuális szenvedély életműre gyakorolt hatásának a bemutatására. Az amerikai filozófus maga hívta fel rá a figyelmet a *Love* című esszéjében, hogy „a szerelemnek van egy animális alapja, [és] egy ideális tárgya.”¹² Ezt a megjegyzést rendkívül fontosnak tartom ahhoz, hogy Santayana esetében is bizonyítható legyen a fizikaitól a szellemi felé való irányultság jelentősége.

¹¹ v.ö.: uo.

¹² George Santayana: *Love*, 8.o., In.: uő.: *The Life of Reason or the Phase of Human Progress, Reason in Society*, 3-34.o., Charles Scribner's and Sons, 1930

- Úgy vélem, hogy a pragmatista esztétika és az esztétikai életvitellel kapcsolatos gondolkodás történetéből is kihagyhatatlan fejezet George Santayana életműve, vizsgálata pedig különösen fontos eredményeket hozhat Magyarországon, ahol írásairól még egyetlen átfogó tanulmány sem jelent meg és az esztétikai elméletének alapját képező korai művei sem olvashatók magyar nyelven.
- A szépzérek és a szépséghez való viszony értelmezése érdekében átfogó elemzést nyújtok az 1896-os *The Sense of Beauty* tartalmi és formai jellegzetességeiről. A korai, imaginációval és asszociációval kapcsolatos elgondolásaihoz szükségesnek éreztem az 1900-as *Interpretations of Poetry and Religion* és az 1910-es *Three Philosophical Poets* vizsgálatát. A filozófiai művek állításainak értelmezését Santayana önéletrajzai is segítették, ezért számos fejezetben található hivatkozások a három kötetes műre. (*Persons and Places, The Background of my life, My host the world, The Middle Span*)
- A tanulmány nem a teljes életmű filozófiatörténeti áttekintésére törekszik, hanem Santayana esztétikai viszonyulásának a feltérképezésére és arra, hogy egy önálló koncepció keretében bemutassa a Santayana műveiben továbbélő platóni gondolatok egyedi formálódását.

1.2 *Beauty Is Truth* – Fred Holland Day képbe komponált létezésesztétikája

- Fred Holland Day a 19-20. század fordulójának egyik legizgalmasabb fotóművésze és a műfaját tekintve újdonságnak számító első amerikai fotóesztétikai írások szerzője. Day egy új látványvilág legitimálásáért küzdött, a férfiakkal szembeni vélekedések korlátait feszegette. Az ókori görögök szépségfilozófiáját teljes mértékben John Keats, Oscar Wilde, Yeats és az angol esztéticisták írásai alapján értelmezte. Életművének legfontosabb darabjaként értékelem a *Beauty Is Truth* című kompozícióját, melyről az amerikai szakirodalomban sem található olyan részletes elemzés, mely feltárná a két – témájában látszólag teljes mértékben eltérő – fotó összekapcsolásának lehetséges okait, és a görög témájú kép szimbólumainak a jelentését.
- Állításom szerint Day kompozíciója akár oltárként is értelmezhető, mely a benne foglalt ideálok előtti tiszteletadás megtestesítése. Day képi világának bemutatásához felhasználtam a legfontosabb korabeli elemzéseket. A magyarországi fotóesztétikai kutatások számára érdekesek lehetnek Sadakichi Hartmann írásai, aki a századfordulós fotókritikai irodalom egyik legfelkészültebb szerzője volt.

- John Addington Symonds 1873 és 1876 között írta meg *Studies of the Greek Poets* című művét, melynek egyik legfontosabb tanulmánya, a *The Genius of Greek Art* címet viseli. Úgy vélem Day azonos címválasztását Symonds műve inspirálta, ezért részletekbe menően foglalkozom Symonds írásával.
- Day művészetének elemzéséhez elsőként hívom segítségül Georg Edward Woodberry írásait, aki fontos alakja volt a Charles Eliot Norton köré csoportosult, fiatalokból álló egyetemi diákságnak. Véleményem szerint Woodberry műveit ismerve Day alkotásai új értelmezési lehetőségekkel gazdagodnak.

1.3 A platóni, égi Erósz dicséretéből kidolgozott férfiasság-ideál spiritualizálása Edward Perry Warren életművében

- A platóni égi Erósz erejének legradikálisabb dicséretét – a vizsgált korszakban – kétséget kizáróan Edward Perry Warren nyújtotta, az 1928 és 1930 között megjelent *A Defence of Uranian Love* című három kötetes művében. Warren személyes kapcsolatban állt Santayanával és Day-jel, de élete nagy részét angliai birtokán, Lewes House-ban élte le. Warren elméletének minden korábbtól eltérő vonása, hogy Platón *Lakomájának* szavaira egy erőteljes férfiasság-ideált alkot, melyet a kereszténység által felmutatott feminin értékek ellenében magasztal. „Akiket ez az Erosz ihlet meg, a férfinem felé fordulnak, azt szeretik, ami a természettől fogva erőteljesebb és értelmesebb.”¹³ E sorok jelentik Warren számára az ókori görögséggel való identifikálódás vágyának fő mozgatórugóját. Warren egész életét a *phaidroszi* és *Lakoma*-beli dialógusoknak rendeli alá. A platóni eszméket követi a szerelemmel, szépséggel, férfiassággal kapcsolatos elgondolásaiban, csak a művészet értékének a meghatározásában nem. A 19. századi homoszexuálisokat ért vádakot ignorálva – melyek a nőiességre, „fordult nemre” stb. hivatkoztak –, egy hősies, erős férfiasság-ideált mutat fel, melynek gyökere az ókori görög *areté* fogalomhoz vezet vissza.
- Warren elmélete, az uranizmus filozófiai szempontú dicsérete. Úgy vélem, Edward Perry Warren a tisztán filozófiai alapokon nyugvó uranista identitás elméletének a kidolgozója, akinél oly nagy jelentőséggel bír a pauszániaszi égi és földi Erósz elkülönítése, hogy esetében nem is vizsgálható a modern homoszexuális identitás

¹³ Platón: *A lakoma* (181c,d), 958.o., In.: *Platón összes művei I.*, ford.: Telegdi Zsigmond, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1984

kibontakozása. A 21. századi esztétikai, szociológiai, művészeti szakirodalomban gyakran találkozhatunk olyan elemzésekkel, melyek a modern, homoszexuális identitás gyökereit keresik a 17-18-19. századi szerzők esetében. Úgy vélem, Warren esetében ez nem járható út, mint ahogy Santayanánál sem. Annamarie Jagose, 2003-ban megjelent könyvében rámutatott, hogy az elméletírók túlnyomó többsége „határozottan megkülönbözteti egymástól a homoszexuális viselkedést, amely mindenütt előfordul, és a homoszexuális identitást, amely meghatározott történelmi körülmények között jön létre”.¹⁴

- Warren minden idegszálával az ókoriakra koncentrált, a szeretők viszonyát nem tudta nagyra értékelni a pederasztikus kapcsolatok lényegének tekinthető nevelő funkció nélkül. Mivel Warren tökéletesen ismerte az ókori szokásokat, elemzésemben kitértem a legfontosabb „görög szerelem”-mel kapcsolatos tényekre és 19-20. századi irodalmi utóéletükre.
- Warren egyik nagy álma egy önálló, művészetre és filozófiára alapozó iskola létrehozása volt, melyet oxfordi élményei motiváltak. Úgy vélem, Warren elméletének megalkotásában kulcsszerepet játszott az oxfordi oktatási tradíció ismerete és tisztelete, ezért összefüggést feltételeztem az egyetemi tutoriális rendszer és az antik szerzők olvasásának kedvelté válása között a „görög szerelem” iránt fogékony ifjak körében. A Traktáriánus Mozgalom bizalmasságra épülő tutoriális módszeréből a 19. század végére kifejlődött, vallástól elszakadó, de még mindig a férfi összetartásra alapozó módszer alapvetően hozzájárult a korabeli maszkulin öntudat megerősödéséhez. Linda Dowling szerint az angol nyelvű forrásokat tekintve, a tizenkilencedik század klasszikusokkal szembeni magatartását kétféle úton vizsgálhatjuk. Egyrészt Benjamin Jowett felől, aki Platón-fordítóként és diákok tömegeinek tutorjaként a keresztény teológia alternatívájaként a hellenizmusban egy transzcendens értékrend alapját akarta megteremteni, vagy Walter Pater és John Addington Symonds felől, akik a görög művészet és kultúrtörténet ismerőiként nem rendszerteremtő filozófusként, hanem érzékeny művészként tekintettek Platónra, és *Alakomában*, valamint a *Phaidroszban* felfedezett görög szerelemfelfogás legitimálására törekedtek.¹⁵ Pater és Symonds művei olyan kultúrtörténeti tényekre világítottak rá, melyek az antik szerzők írásainak értőbb megközelítését tették

¹⁴ Annamarie Jagose: *Bevezetés a queer-elméletbe*, 25.o., Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2003

¹⁵ Linda Dowling: *Hellenism and Homosexuality in Victorian Oxford*, xiii.o., Cornell University Press, New York, 1996

lehetővé, és egy új recepciót előkészítve új színben tüntették fel a művészet- és filozófiatörténet nagyjait. Lesley Higgins szerint míg Jowett, teljes Platón fordítását hozzáigazította korának heteroszexista elvárásaihoz, Pater új jelentést tulajdonított Platón műveinek, egy egyre jobban kibontakozó homoerotikus szexuál-esztétikai diskurzusban,¹⁶ melynek teljes áttekintésére csak az elmúlt évtizedekben nyílt lehetőség. E diskurzusban Edward Perry Warren életművének is helye van.

- Mivel Warren fő tevékenysége az írás mellett a műgyűjtés volt, az ún. hellén eszme segítségével összekapcsolta a winckelmanni hagyományokra visszavezethető rajongó műértelmezést és a görögség testkultuszát. Warren a szeretett és a szerető egymás iránti rajongásában a „férfias” ideál és a filozófiai szenvedély megtestesülését látta,¹⁷ az ókori kincsek gyűjtésével pedig kézzelfogható bizonyítékait adta egy valóságosan létező múltnak.
- Edward Perry Warren életművéről még soha nem készült olyan átfogó elemzés, mely részletekbe menően tárgyalta volna a *Defence* állításait, a versek és a görög szobrászathoz kapcsolható esztétikai elméletek összefüggéseit. Úgy vélem, életművén keresztül teljesen új szemszögből vizsgálható a 19. századi angol nyelvű Platón-recepció és a winckelmanni esztétika 19. századi brit és amerikai művészeti- és esztétikai gondolkodásra gyakorolt hatása.
- Úgy vélem, értekezésem nem csak egy konkrét filozófiai motívumból kinőtt életfilozófia három lehetséges módozatának a prezentálására vállalkozott, hanem az ezek eredményeként létrejövő filozófiai művek és művészeti alkotások utóéletére is rámutatott.
- Olyan összetett kérdések tárgyalására került sor, melyek rámutatnak, hogy egy-egy önálló személyiségétika, mely alapvetően a platóni *phaidroszi* és *Lakoma*-beli gondolatokra alapoz, képes lehet új mozgalmak és kulturális törekvések előmozdítására, még akkor is, ha hatásuk csak lassan, s az értő befogadó közönség szűk köréből kiindulva kezdheti meg térhódítását.
- Értekezésem legfőbb célja a vizsgált személyek új szempontú megközelítése mellett az volt, hogy Magyarországon eddig nem tárgyalt és magyarul nem olvasható filozófiai és prózai műveket vezessen be az esztétikai gondolkodásba.

¹⁶ Lesley Higgins: *Jowett and Pater. Trafficking in Platonic Wares*, 44-45.o., In.: *Victorian Studies*, 43-72.o., Autumn 1993

¹⁷ v.ö.: Edward Perry Warren [Arthur Lyon Raile]: *A Defence of Uranian Love*, Vol.1., 79.o., Privately Printed ([London]: Hazell, Watson & Viney), 1928

III. Közlemények a doktori értekezés témakörében

- *Beauty Is Truth - Fred Holland Day képbe komponált létezésesztétikája*, In: Sütő Csaba András, Szalai Zsolt (szerk.): *A kép(iség) multidiszciplináris értelmezései a kultúra-, az irodalom- és a művészettudományokban*, 53-69.o., Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, 2013 (ISBN:978-963-334-116-2)
- *George Santayana – egy álmodozó literati*, 8-12.o., In.: *Műhely*, 2013/3
- *Hasznosság vs. haszontalanság – Az amerikai felsőoktatás XIX. század végi reformjának körülményei*, In: Lőrincz Ildikó (szerk.): XV. Apáczai-napok Nemzetközi Tudományos Konferencia: *A gazdasági és társadalmi átalakulás perspektívái Magyarországon, Tanulmánykötet*, 12-22.o., Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, 2012 (ISBN:978-963-334-077-6)
- *Európai értékek amerikai köntösben – határok nélküli művészet, korlátok nélküli gondolatok*, In: Dr Lőrincz Ildikó (szerk.): XIV. Apáczai Napok 2010 – Nemzetközi Tudományos Konferencia - *Európaiság, magyarság Közép-Európában, Tanulmánykötet*, 611-619.o., Győr: Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, (ISBN 978-963-334-030-1)
- *James McNeill Whistler és az amerikai esztétizmus*, In: Dr Lőrincz Ildikó (szerk.) XIII. Apáczai Napok 2009 – Nemzetközi Tudományos Konferencia - Tanulmánykötet: *Kreativitás és innováció - Álmodj, alkoss, újíts!*, 333-339.o., Győr: Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar (ISBN:978-963-7287-24-4)
- *George Santayana és az esztétikai értékek – avagy: ki hozta le valójában a földre a szépséget?* In: Dr Lőrincz Ildikó (szerk.): XII. Apáczai Napok 2008 - Nemzetközi Tudományos Konferencia – Tanulmánykötet, NYME-AK: *A reneszánsz értékei, az érték reneszánsza*, 685-689.o., Győr: Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, (ISBN:978-963-9883-42-0)

- *Kulturális örökségünk eltírt fejezetei – filozófusok gondolatai a pederasztiáról*, In.: Dr Lőrincz Ildikó (szerk.): X. Apáczai Napok 2006 – Nemzetközi Tudományos Konferencia -Tanulmánykötet II.: *Hagyomány és fejlődés*, 83-92.o., Győr: Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar (ISBN:978-963-7287-18-3)
- „Az ismeretlen Jeremy Bentham”. *Az antipátia princípiumának jelentősége Bentham pederasztiáról szóló írásaiban*, In.: *Világosság*, 2008/9-10., 55-69.o.
- *A halhatatlanság pávatollai* (Guy Cogeval, Yves Badetz, Stephen Calloway, Lynn Federle Orr: *Beauté, Morale et Volupté dans l’Angleterre d’Oscar Wilde* Musée d’Orsay, Skira Flammarion, Paris, 2011), In.: *Ambroozia*, 2012/2 (könyvismertető esszé)
- Oscar Wilde: *De Profundis (részletek)*, In.: *Műhely*, 2007/1, 54-59.o. (fordítás)
- George Santayana: *Barátság* (fordítás), In.: *Műhely*, 2013/3, 4-7.o. (fordítás)